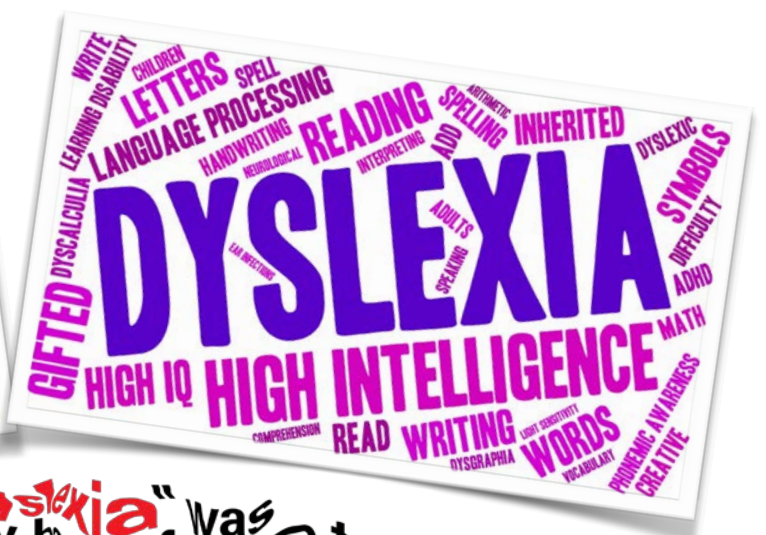
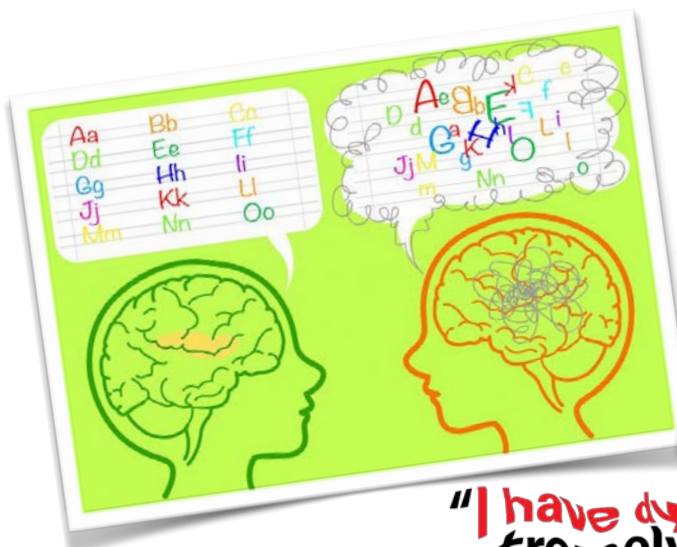

Dyslexie

Informatie & Protocol

REMBRANDT COLLEGE
Veenendaal

"I have dyslexia" was extremely hard for me to say to anyone. It was like saying, "I am stupid." I didn't believe that I am stupid. I didn't know if the person I was telling understood what it means to have dyslexia. I once told a close friend and her response was "I didn't know you weren't normal."

Inhoudsopgave

UITLEG	3
Introductie	3
Wat is dyslexie?	3
Soorten dyslexie	5
Verwerking van letters, woorden, zinnen en teksten	6
PROTOCOL	7
Introductie	7
(H)erkenning	7
Uitgangspunten	8
Wat u kunt verwachten van onze school	8
Wat u kunt verwachten van onze docenten	8
Wat de school verwacht van haar leerlingen	8
De faciliteiten	9
Dispensatie en compensatie	10
Dispensatie MAVO	10
Compensatie basisvorming 2e en 3e klassen HAVO/VWO	10
Dispensatie Tweede Fase	11
Procedure voor dispensatie en compensatie	12
Schematische weergave van de procedure	13
Officiële regelingen m.b.t. eindexamens	14
LINKS NAAR LITERATUUR	15
Links	15

UITLEG

Introductie

Dit document is bedoeld om betrokkenen te informeren over dyslexie en de faciliteiten die het Rembrandt College hier omtrent biedt.

Wat is dyslexie?

Om een duidelijk beeld te krijgen van wat er verstaan wordt onder dyslexie geven we hieronder eerst een aantal bekende stellingen over dyslexie.

De laatste definitie van de Stichting Dyslexie Nederland (SDN) luidt: 'Dyslexie is een specifieke leerstoornis die zich kenmerkt door een hardnekkig probleem in het aanleren van accuraat en vlot lezen en/of spellen op woordniveau, dat niet het gevolg is van omgevingsfactoren en/of een lichamelijke, neurologische of algemene verstandelijke beperking.' (2016)

Dyslexie is een term die in de wetenschap gebruikt wordt voor ernstige problemen met het kunnen lezen van woorden. Over het ontstaan is nog veel discussie, maar doorgaans neemt men aan dat de oorzaak van het leesprobleem gelegen is in het slecht functioneren van fonologische taalverwerking.

Dyslexie is een stoornis in het technisch lezen, niet in het begrijpend lezen. Dyslexie kan het begrijpend lezen wel belemmeren. Dit is het geval als het technisch lezen onevenredig veel aandacht en energie vraagt, zoals bij een kind met dyslexie. Dyslexie belemmert ook het vlot leren lezen.

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en/of vlot toepassen van het lezen en/of het spellen op woordniveau.

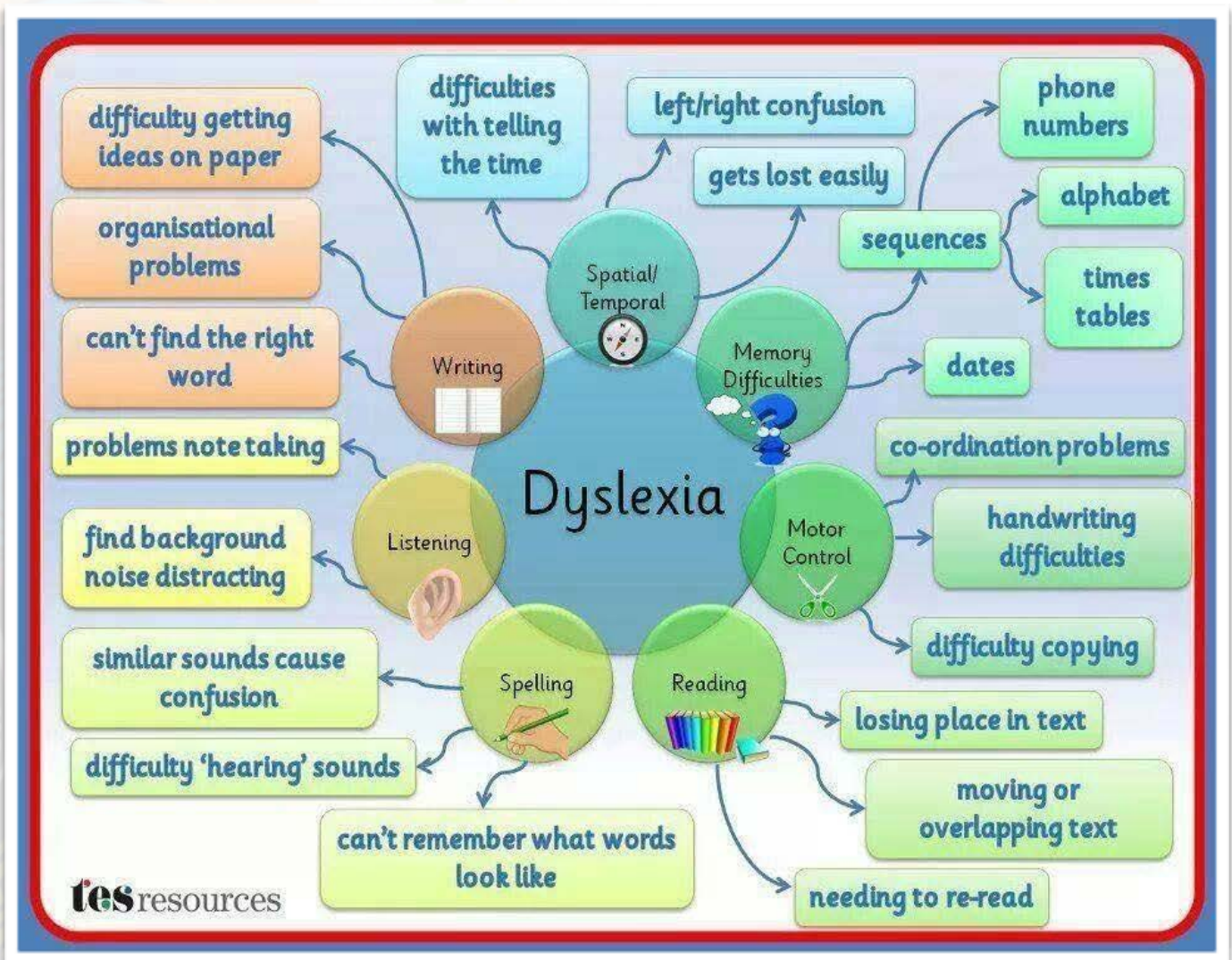
Samenvattend kun je zeggen dat dyslexie een stoornis is waarbij de verwerking van tekst moeilijk verloopt. De extra moeite die nodig is, komt door de technische verwerking van tekst in het hoofd van dyslectici.

Leerlingen met dyslexie in het voortgezet onderwijs hebben problemen met:

- γ Lezen en/of spellen op woordniveau in het Nederlands en in de moderne vreemde talen (nieuwe klank- tekenkoppelingen, ingewikkelde spellingsafspraken);
- γ Het snel en accuraat lezen (decoderen) van teksten bij alle vakken;
- γ Het snel en accuraat spellen (coderen) bij functioneel schrijven bij alle vakken.

Aangezien er meerdere vormen van dyslexie zijn met elk specifieke uitdagingen en kenmerken, is het niet mogelijk om een standaard handleiding te maken die voor alle dyslectici werkt.

Hieronder nog een Engels overzicht met verschillende effecten die dyslexie op een leerling kan hebben.

Leerlingen kunnen op verschillende niveaus last hebben van verschillende van de hierboven weergegeven effecten. Daarom is het ondersteunen van leerlingen met dyslexie complex. Er is niet één manier die voor elke leerling met dyslexie werkt.

Soorten dyslexie

Het proefschrift 'Dyslexie en betekenis: een systematische review' van Hannie Jacobs uit 2014 geeft in onderstaande tabel een overzicht van verschillende soorten dyslexie met daarin ook de verschillende kenmerken genoemd.

	Fonologisch	Diepte	Oppervlakte
Niet-Lexicaal	Lexicalisatie van pseudowoorden (meestal door visuele gelijkenis).	Onmogelijkheid om pseudowoorden hardop te lezen.	
Lexicaal	Visuele en morfologische fouten, effecten van voorstelbaarheid en grammaticale woordklasse.	Visuele en morfologische fouten, effecten van voorstelbaarheid en lexicale en grammaticale woordklasse.	Regularisatie fouten (bij onregelmatig gespelde woorden) bij hardop lezen en visuele fouten.
Semantisch		Semantische fouten door inhoudelijke gelijkenis (vnl. bij hardop lezen). Of een woord kan worden gelezen, hangt af van de zinscontext.	Fouten met visueel-semantische overlap.

Op basis van deze verschillende soorten leesstoornissen stelde Coltheart dat aan de verschillende problemen waarschijnlijk verschillende afwijkende mechanismen ten grondslag liggen. Er worden zes soorten dyslexie onderscheiden door Coltheart:

1. **Attentionele dyslexie:** men heeft geen moeite om een losstaande letter te benoemen maar wanneer er meerdere letters staan, kan men de letter niet meer benoemen, ook al is deze onderstreept of vetgedrukt. Dit verschijnsel kan ook optreden bij losse woorden.
2. **Neglect:** mensen lezen enkel de eerste of laatste helft van een woord en lijken de andere helft te 'negeren'.
3. **Letter-voor-letter lezen:** men kan een woord alleen lezen wanneer men de letters een voor een spelt.
4. **Diepe dyslexie:** men leest semantisch gerelateerde woorden in plaats van het woord zelf (bijvoorbeeld appel in plaats van peer) en heeft met name moeite met functiewoorden zoals lidwoorden en aanwijzende voornaamwoorden. Men heeft extreem veel moeite met fantasiewoorden en het schrijven is dikwijls ook aangedaan, evenals het verbale korte termijn geheugen.

5. **Fonologische dyslexie:** men kan non-woorden niet lezen.
6. **'Surface' dyslexie:** men kan woorden niet direct herkennen, maar begrijpt deze door het woord hardop te lezen. Men heeft moeite met onregelmatige werkwoorden.

Verwerking van letters, woorden, zinnen en teksten

Waar kun je dan aan denken bij een hardnekkig probleem met het aanleren van lezen en/of spellen op woordniveau?

- Dansende letters.
- Moeite met herkennen van letters. Denk hierbij aan de letters; b, d, q en p. Welke letter het is, wordt bepaald door de stand van de stok en niet door de vorm.
- Aantekeningen van het bord letter voor letter overnemen. Het woord en de betekenis worden op dat moment niet geregistreerd.
- Langzaam moeten lezen om de betekenis van woorden en zinnen te kunnen begrijpen.
- Herlezen.
- Contextueel lezen waardoor "je hoofd" het woord al invult.
- Associatief lezen, voorspellend lezen.

PROTOCOL

Dit dyslexieprotocol is een aanvulling op de in de schoolgids omschreven Interne Specialistische Ondersteuning, sectie 3.3.4 Dyslexie, conform Artikel 24a, 1b Wet op het Voortgezet Onderwijs.

Introductie

In dit dyslexieprotocol staat beschreven op welke wijze wij een leerling met dyslexie ondersteunen, begeleiden en faciliteren.

Mevrouw Van der Vaart en mevrouw Meijer zijn de dyslexiecoördinatoren van het Rembrandt College. Hun taak is ervoor te zorgen dat het dyslexieprotocol zorgvuldig wordt uitgevoerd. Voor vragen en/of opmerkingen kan met hen contact opgenomen worden.

Een leerling met dyslexie is een leerling bij wie officieel dyslexie is vastgesteld. Er is over hem/haar een rapport gemaakt waarin door een erkend deskundige (een NIP-psycholoog of NVO-orthopedagoog) wordt verklaard dat de betreffende leerling in aanmerking komt voor faciliteiten. Een kopie van de dyslexieverklaring dient in het leerlingvolgsysteem te zijn opgenomen.

Eindexameneisen zijn voor alle leerlingen hetzelfde. De faciliteiten waar dyslectische leerlingen gebruik van kunnen maken, zijn afgestemd op de eisen die het eindexamen ook aan dyslectische leerlingen stelt.

De volgende definitie van dyslexie is inmiddels algemeen aanvaard:

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.¹

(H)erkenning

Herkenning en erkenning zijn belangrijke onderdelen van ons schoolklimaat. We proberen alle leerlingen een plek te geven waar ze in vertrouwen kunnen bouwen aan hun eigen ontwikkeling.

Het Rembrandt College biedt technische faciliteiten om leerlingen met dyslexie te ondersteunen. Deze faciliteiten zullen op individuele basis beoordeeld worden waarbij de dyslexieverklaring de basis vormt voor de mogelijkheden die de school de leerling kan aanbieden.

De aan een leerling toegewezen faciliteiten worden vastgelegd op de faciliteitenpas. De leerlingen, ouders en docenten worden door de dyslexiecoördinator (of de mentor) op de hoogte gebracht van de vastgelegde faciliteiten.

¹ Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs. s-Hertogenbosch, KPC Groep/ Nijmegen, Expertisecentrum Nederlands/Tilburg, Werkverband Opleidingen Speciaal Onderwijs, 2013

Uitgangspunten

- De leerlingen zijn zich bewust van het feit dat zij belemmeringen ondervinden in het leerproces.
- De school doet haar best om daar waar mogelijk ondersteuning te bieden, maar kan niet aan elke vorm van dyslexie volledig adequaat tegemoet komen.

Wat u kunt verwachten van onze school

- De school zal conform de overlegde dyslexieverklaring faciliteiten ter beschikking stellen aan de leerlingen.
- De leerlingen krijgen van school een faciliteitenpas waarop de voor de leerling beschikbaar gestelde faciliteiten staan.

Wat u kunt verwachten van onze docenten

- De docenten weten welke leerlingen dyslexie hebben.
- De docenten laten aan individuele leerlingen merken op de hoogte te zijn van het feit dat deze leerlingen dyslexie hebben en gebruik mogen maken van de aan hun toegewezen faciliteiten.
- Docenten laten aan leerlingen merken dat zij bereid zijn hen binnen de mogelijkheden van de school te helpen.
- Docenten zijn zich ervan bewust dat leerlingen met dyslexie voor alle vakken veel extra inspanning moeten leveren bij het lezen en bij het leren.
- Docenten geven leerlingen met dyslexie niet onverwacht de opdracht om een stukje voor te lezen in de les. Leerlingen krijgen de gelegenheid dit voor te bereiden.

Wat de school verwacht van haar leerlingen

- De leerlingen hebben hun faciliteitenpas bij zich en tonen deze indien er om gevraagd wordt.
- De leerlingen vermelden op een toets dat ze dyslexie hebben.
- De leerlingen zijn zelf verantwoordelijk voor het wel of niet willen gebruiken van de toegewezen faciliteiten.
- De leerlingen zijn bereid om voor te lezen in de les mits ze in de gelegenheid gesteld worden om zich voor te bereiden.
- De leerlingen zetten zich in om zo goed mogelijk om te gaan met de uitdagingen die dyslexie met zich meebrengt.

De faciliteiten

Het gebruik van faciliteiten kan worden aangevraagd bij de dyslexiecoördinatoren. De toewijzing van faciliteiten gebeurt aan de hand van de onderbouwing in de dyslexieverklaring en/of het onderzoeksrapport.

De toegewezen faciliteiten worden vermeld op de faciliteitenpas van de leerlingen en in het leerlingvolgsysteem.

- **Algemeen:** Toetsen en schriftelijke opdrachten hebben een duidelijke lay-out. Toetsen worden aangeboden in lettertype Arial 12.
- **Algemeen:** Huiswerk wordt visueel zichtbaar gemaakt.
- **Toetstijdverlenging:** Verlenging van maximaal 25% van de toetstijd met een maximum van 30 minuten per toets. Tijdens de toetsweken wordt dit centraal geregeld.
- **Stoptijdverlenging:** Bij examendossier luistertoetsen in de bovenbouw wordt de mogelijkheid geboden om de stoptijd tussen twee vragen te verlengen.
- **Mondelinge afname:** Een toets mondeling in plaats van schriftelijk afnemen.
- **Spraaksynthese:** Het gebruik van een laptop, laptop met spraaksynthese, een leespen of andere hulpmiddelen tijdens schriftelijke overhoringen en toetsen.
- **Gesproken teksten:** Boeken lezen m.b.v. gesproken teksten. Het gebruiken van luisterboeken.
- **Laptopgebruik:** Het gebruik van een laptop als schrijfmiddel tijdens schriftelijke overhoringen en toetsen (bij ernstige handschriftproblemen).
- **Compensatie spelfouten:** Het tijdelijk minder zwaar meerekenen van spelfouten om pedagogische redenen. Bij de talen worden ze beperkt aangerekend bij de andere vakken niet. Bij toetsen waarbij de juiste schrijfwijze het te toetsen onderdeel is, worden spelfouten onderstreept/fout gerekend volgens afspraken binnen de talensecties.

Dispensatie en compensatie

Dispensatie (vrijstelling) en compensatie kan worden aangevraagd als de leerling aantoonbaar veel moeite heeft met de taal waarvoor dispensatie/compensatie wordt aangevraagd en dit een negatieve invloed heeft op de resultaten bij andere vakken. Ondanks buitengewoon veel inspanning scoort de leerling onvoldoende en de resultaten voor andere vakken lijden hieronder. Het moet wel vaststaan dat de leerling voldoet aan het onderwijsniveau.

Voorafgaand aan het verzoek en de eventuele toekenning van compensatie en/of dispensatie hebben ouders contact met gehad met mentor en/of vakdocent over de voortgang van het vak Frans/Duits.

Doel van dit gesprek is om vast te stellen:

- welke problemen de leerling ondervindt bij het aanleren van Frans/Duits;
- met welke aanpak en begeleiding de leerling toch nog een voldoende zou kunnen behalen voor Frans/Duits;
- welke profielkeuzemogelijkheden er zijn bij het eventueel compenseren en/of dispensereren van Frans/Duits.

De aanvraag voor compensatie en/of dispensatie zal pas in behandeling worden genomen na een voortgangsgesprek met desbetreffende mentor/vakdocent.

Dispensatie MAVO

- Dispensatie, oftewel vrijstelling, kan alleen worden verleend aan leerlingen van de MAVO.
- Dispensatie houdt in dat de leerling de lessen van Frans/Duits niet langer volgt.
- Dispensatie wordt verleend voor Frans of Duits na semester 1 in het tweede leerjaar.
- Dispensatie voor Frans en Duits kan worden verleend in het derde leerjaar.
- De vrijgekomen uren dient de leerling te besteden aan die vakken die door de dyslexie extra tijd en energie vragen. Hierover maakt de leerling afspraken met de mentor en/of de dyslexiecoördinator. De afspraken worden opgenomen in de toekenning voor dispensatie.
- De overige vakken moeten op voldoende niveau zijn.

Compensatie basisvorming 2e en 3e klassen HAVO/VWO

- Aan leerlingen die HAVO of VWO volgen kan alléén compensatie worden verleend.
- Compensatie houdt in dat leerlingen alle handelingen alleen van de doeltaal naar het Nederlands uitvoeren. Hierbij wordt rekening gehouden met de ernst van de belemmering bij het leren van een van deze talen.
- Compensatie voor Frans of Duits kan worden verleend na semester 1 van het tweede leerjaar.

- De behaalde resultaten van het vak waar compensatie voor wordt verleend tellen mee voor de overgang.
- De taal waar compensatie voor is verleend, kan niet meer worden gekozen als eindexamenvak.
- De overige vakken moeten voldoen aan de overgangsnormering.

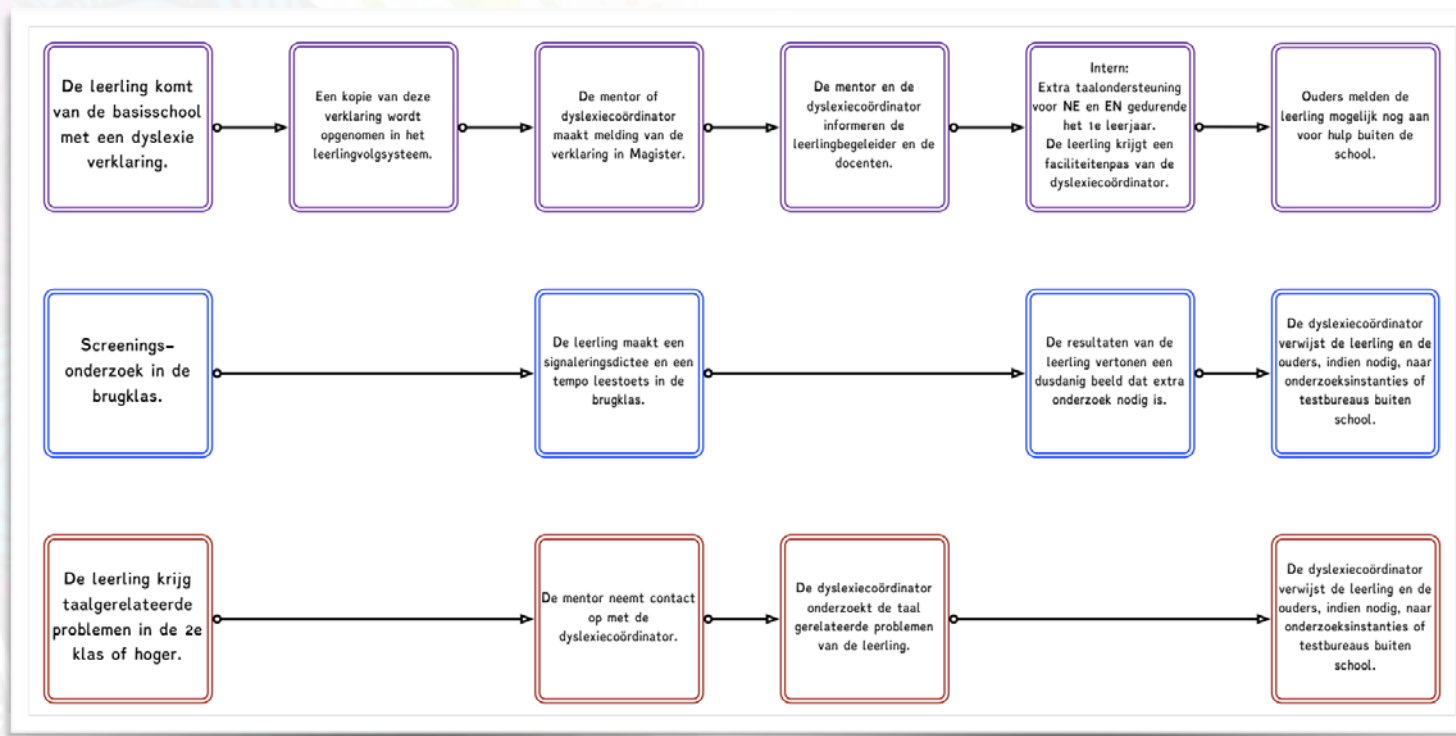
Dispensatie Tweede Fase

- In uitzonderlijke gevallen kan de zorgcoördinator, in overleg en op advies van de dyslexiecoördinator, beslissen om leerlingen ontheffing te geven voor de tweede moderne vreemde taal in het VWO.
- Het gaat hier om leerlingen met een dyslexieverklaring waarbij is vastgesteld dat zij het VWO- niveau hebben en waarbij vanaf het tweede leerjaar duidelijk is dat ze een sterk NT- of NG- profiel hebben, maar waarbij de slaagkans verminderd wordt door de tweede moderne vreemde taal.
- De leerling zal in plaats van de tweede moderne vreemde taal een extra vak moeten volgen.
- De examensecretaris maakt hiervan indien nodig melding bij de onderwijsinspectie.

Procedure voor dispensatie en compensatie

1. Ouders nemen in eerste instantie contact op met de mentor om de voortgang van hun kind te bespreken en zich te oriënteren op de mogelijkheden en consequenties van dispensatie of compensatie voor de profielkeuze in de toekomst.
2. Ouders dienen een schriftelijk verzoek in bij de dyslexiecoördinatoren: mevrouw J. van der Vaart of mevrouw M. Meijer.
3. De dyslexiecoördinatoren:
 - bekijken of eventuele compensatie/dispensatie wordt onderbouwd door de dyslexieverklaring en het onderzoeksrapport;
 - onderzoeken of de leerling aantoonbaar veel moeite heeft met de taal waarvoor compensatie/dispensatie wordt aangevraagd en of de resultaten van de andere vakken hier ook onder lijden;
 - vragen feedback aan de mentor en het docententeam inzake:
 - het onderwijsniveau;
 - de werkhouding en inzet;
 - de aard van de belemmeringen veroorzaakt door dyslexie;
 - de mogelijkheid en wijze waarop de resultaten nog zouden kunnen verbeteren;
 - het ten goede komen van dispensatie/compensatie aan het algehele functioneren van de leerling.
 - brengen op basis van de feedback van mentor en docententeam een advies uit aan de zorgcoördinator;
 - houden de mentor op de hoogte van de genomen stappen/beslissingen.
4. Bij toekenning van compensatie, zal de leerling bij de taal waarvoor compensatie verleend is, de taalhandelingen nog alleen doen vanuit de doeltaal naar het Nederlands. De resultaten hieruit voortvloeiend tellen mee voor de overgang.
5. Een taal waar compensatie voor is verleend, kan niet meer worden gekozen als eindexamenvak.
6. Bij dispensatie zal de leerling in het studiecentrum zelfstandig werken aan de andere talen of vakken waar hij/zij moeite mee heeft.
7. De vrijgekomen tijd als gevolg van dispensatie/compensatie moet door de leerling worden geïnvesteerd in het versterken van de andere talen of waar nodig in andere vakken die te lijden hebben onder de belemmeringen als gevolg van dyslexie.
8. Bovenstaande procedure moet leiden tot een onderbouwd advies aan de zorgcoördinator.
9. De zorgcoördinator zal het verzoek om compensatie/dispensatie van ouders accorderen.
10. Dit schrijven zal ook de regelgeving en gevolgen van het toekennen van dispensatie/compensatie bevatten.
11. Een afschrift hiervan zal worden bewaard in het leerlingendossier.

Schematische weergave van de procedure

Officiële regelingen m.b.t. eindexamens

- De zorgcoördinator bepaalt op advies van de dyslexiecoördinator en in samenspraak met de examensecretaris welke faciliteiten voor de leerling mogelijk zijn.
- Voor het schoolexamen en het centraal examen kan een leerling die in het bezit is van een dyslexieverklaring verlenging van examentijd aanvragen. De betreffende leerling krijgt 25% extra tijd met een max. van 30 min. per toets.
- De dyslectische leerling kan verzoeken om de opgaven van het examen tevens digitaal aangeleverd te krijgen.
- Gebruik van laptop en spraaksynthese is mogelijk op basis van het orthopedagogisch onderzoeksrapport. Er mag gebruik worden gemaakt van spellingscontrole.
- De leerling ontvangt een schriftelijke bevestiging van de zorgcoördinator met de toegekende faciliteiten met betrekking tot het examen.

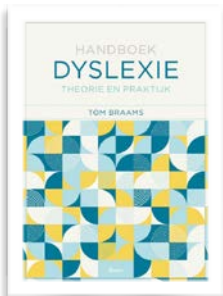
Dyslexie kan NIET door de school worden vastgesteld. Dit heeft te maken met het feit dat hiervoor een intelligentietest afgenomen moet worden en dat kan alleen bij een NIP-psycholoog of NVO-orthopedagoog. De school kan alleen een vermoeden uiten en adviseren buiten school te laten testen.

Dit protocol volgt de richtlijnen zoals uiteengezet in de brochure Kandidaten met een beperking Centrale Examens VO 2021 (art. 2) van het College van Toetsing en Examens.

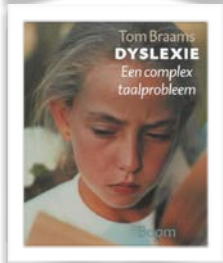
LINKS NAAR LITERATUUR

Links

- Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs [2004] - [link](#)
- De Mindset van Kinderen Met en Zonder Dyslexie [2013] - [link](#)
- De meerwaarde van ICT-hulpmiddelen op de leerprestaties en het sociaal-emotioneel functioneren van leerlingen met dyslexie [2010] - [link](#)
- Dyslexie en betekenis: een systematische review [2014] - [link](#)
- Dyslexie een beknopt wetenschappelijk overzicht [2011] - [link](#)
- Poster Dyslexie van Marant - [link](#)
- De 40 kenmerken van dyslexie - [link](#)
- iOS apps for learners with dyslexia - University of Edinburgh [2020]- [link](#)
- android apps for learners with dyslexia - University of Edinburgh [2020] - [link](#)
- iOS geteste app door leerling met dyslexie [2021] - [link](#)
- <https://www.dedavismethode.nl/davis-methode>

- Handboek Dyslexie: theorie en praktijk - paperback - 9789024426683 - maart 2019 - 688 bladzijden

- Dyslexie een complex taalprobleem - paperback 9789053527191 - januari 2002 - 159 bladzijden

- Omgaan met dyslexie - paperback - 9789044125863 - augustus 2010 - 204 bladzijden

- Dyslectisch en dan? - paperback - 9789085750208 - juni 2008 - 258 bladzijden